

Planprogram

Kulturminneplan 2016-2020

Vedtatt i Kommunestyret 22.06.2015, sak 86/15

Innhold

1	<i>Innledning</i>	3
1.1	Formål med kulturminneplan	3
1.2	Lovgrunnlag	3
1.3	Lokale, regionale og nasjonale mål og føringer	3
2	<i>Fokusområder</i>	4
2.1	Historien om sjøfartsbyen Grimstad	4
2.2	Historien om skolebyen Grimstad	5
2.3	Historien om markens grøde fra Grimstad	5
2.4	Fornminner	5
2.5	Veier og samferdsel	6
2.6	Vann og vassdrag	6
2.7	Krigens kulturminner	6
2.8	Uthavner	6
2.9	Tema som ikke er tatt med i planen	6
3	<i>Planarbeidet</i>	6
3.1	Organisering	7
3.2	Medvirkning	7
3.3	Fremdriftsplan	7

1 Innledning

Kulturminner gir oss kunnskap om vår historie. De gir oss en opplevelse og dimensjon i hverdagen og en kilde til identitet. Kulturminner er en ikke-fornybar ressurs. Derfor er de viktige elementer i den helhetlige samfunnsutviklingen.

Kulturminneplanen vil kun omfatte faste kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap som kan kartfestes.

I kommunens planstrategi er det sagt at kulturminneplanen skal bli en del av kommunedelplan for kultur. På sikt vil de kunne samordnes. Som kommunedelplan vil det legges opp til større medvirkning fra innbyggere, lag/foreninger, institusjoner, m.fl., og den vil ha samme status som kulturplanen og grønnstrukturplanen som det er naturlig å se i sammenheng. Dersom det er mange kulturminner innen et område kan det være aktuelt å lage hensynssoner, og da vil de arealmessig være sterkere sikret enn om planen kun er en temaplan.

1.1 Formål med kulturminneplan

Tapet av verneverdige kulturminne og kulturmiljø skal minimerast. Innan 2020 skal det ligge føre oversikter over verneverdige kulturminne og kulturmiljø for kvar kommune som grunnlag for å prioritere eit utval som skal takast vare på.

Nasjonalt miljømål 2.1.

Formålet med kulturminneplanen er å ta det første steget i å få bedre oversikt over de kulturminnene og kulturmiljøene som en bør ta vare på. Grimstad er en kommune preget av sterk vekst og utbygging. Det er derfor avgjørende å ha god oversikt over de kvalitetene og egenskaper som et område har, for å kunne ta riktige beslutninger.

En kulturminneplan kan også være et godt redskap for å formidle verdien av kulturminner, og øke kunnskapen om vår historie og utvikling. Sammen med Grønnstrukturplanen kan en kulturminneplan gi et godt grunnlag for planlegging av turløyper/-mål der ulike natur- og kulturtema kan belyses.

Planen kan bidra til å øke kompetansen på kulturminnefeltet, og lage en tydeligere fordeling av ansvar og arbeidsoppgaver knyttet til forvaltning og formidling av kulturminner.

1.2 Lovgrunnlag

Kulturminneloven (Lov -1978-06-09-50)

§ 1.Lovens formål.

Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressursene som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Når det etter annen lov treffes vedtak som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på denne lovs formål.

Plan- og bygningsloven; 11-8 og 12-6 om kommuneplan og reguleringsplan.

1.3 Lokale, regionale og nasjonale mål og føringer

1.3.1 Lokale føringer:

Kommuneplan 2015-2027 er under utarbeidelse, og her er kort gjengitt målsettinger og strategier som berører kulturminner:

Delmål B: Grimstad sentrum har attraktivt særpreg.

- Bevare bygningsmiljøene i det historiske sentrum som identitet og konkurransefortrinn

Delmål C: Grimstad utnytter sine særegne kvaliteter og muligheter.

- Bevare og utvikle Dømmesmoen som kulturhistorisk senter og rekreasjonsområde.
- Videreutvikle og styrke Grimstad bys museers virksomhet som formidler av kommunens historie og identitet.

1.3.2 Regionale føringer:

"Et godt varp 2014 – 2017 Strategisk plan for kulturminner og kulturmiljøer i Aust-Agder fylke" ble enstemmig vedtatt i fylkestinget 25.febr. 2014. Strategien viser hva som skal være prioriterte satsningsområder på kulturminnevernområdet i fylket.

1.3.3 Statlige føringer:

1. St.melding nr 16 (2004-2005) Leve med kulturminner
2. St. melding nr 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste

2 Fokusområder

Det er mange tema innen kulturminnevern som en kan trekke frem og belyse i en kulturminneplan. Det er behov for å avgrense arbeidet og valg av tema, men ved rullering av planen vil det være naturlig å trekke frem andre tema. For hvert av de ulike temaene er det særlig to fokusområder en må ha; Formidling og opplevelse av kulturminnene, og vern gjennom bruk.

For å velge tema i denne første generasjons kulturminneplan, har vi hatt fokus på hvilke historier vi ønsker å fortelle om Grimstad. Hva er så viktig og sentralt i kommunens historie at en ikke kan komme utenom det? I tillegg har vi hatt fokus på om det er noen typer kulturminner som ikke lenger er i bruk, og som en derfor må ha et ekstra fokus på for at de ikke skal forsvinne.

2.1 Historien om sjøfartsbyen Grimstad

Det nye sjøfartsmuseet i Aust-Agder åpner i Hasseldalen, Grimstad 1.april 2015, og tittelen på hovedutstillingen er hentet fra diktet "Vår ære og vår makt har hvite seil oss bragt" av Bjørnstjerne Bjørnson (1861). På denne tiden var innbyggerne i seilskutebyen Arendal blant Norges rikeste. Grimstad har en lang og spennende sjøfartshistorie, og skipsbyggingen, sjøfarten og velstanden den førte med seg har satt fysiske spor. Det er mye tilgjengelig kunnskap om både skipsverft,

redervirksomhet, håndverk, losvesen, fyr og varder, varpepåler og ballastplasser. Det finnes en rekke skriftlige kilder, nåværende virksomheter og et aktivt kystlag som har registrert alle sjømerker med mer ute i skjærgården. (foto fra Fevikilen 1890-årene. Fra A.T. Aanby "Skipsbyggmesterens tid")

2.2 Historien om skolebyen Grimstad

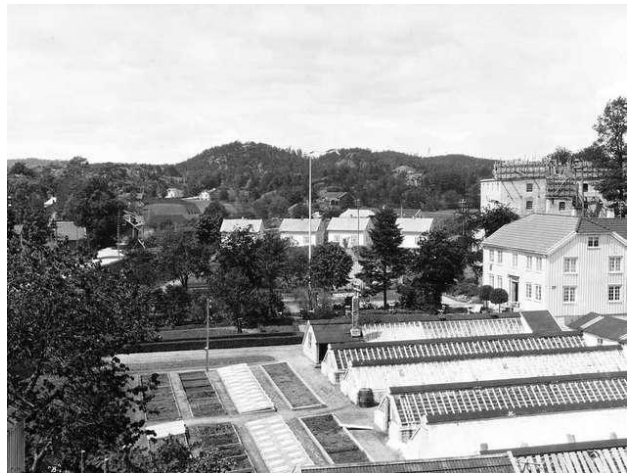

Grimstad var tidlig ute med å bygge egne skoler da Lov om almueskolevæsenet paa Landet (fastskoleloven) ble vedtatt 18.mai 1860. Loven stilte krav om bl.a. bedre lærerutdanning, økt skoletid og sist, men ikke minst, en hovedregel om faste skoler istedenfor omgangsskoler. I tidsrommet 1860–1920 ble det bygget nærmere 4600 skolehus i landet og det utviklet seg etter hvert en egen gjenkjennelig skolehusarkitektur. Flere av disse skolebyggene står i Grimstad enda, som forsamlingslokaler for bygdelagene. Dersom bruken opphører kan det være en start på forfallet. Skoler fortsatte å være et viktig samfunnsoppdrag i Grimstad, fra privat

oppstart av Sørlandets tekniske fagskole, videregående skoler, og til etablering av Universitetet i Agder campus Grimstad. (foto: Eide sognelag)

2.3 Historien om markens grøde fra Grimstad

Grimstad er Aust-Agders største landbrukskommune, og har lang tradisjon med produksjon av mat og drikke. Fjære Landboforening opprettet den første hagebruksskolen i 1880. Rikt jordsmonn og godt klima gjorde det mulig med spesialproduksjon av bær og grønnsaker. De rike jordbruksdistriktene tok imot barnevandrere fra indre Agder da det var uår. Anlegg for matproduksjon har vært under stadig utvikling og modernisering, og mange virksomheter er ikke i drift lenger. Planen bør gi en oversikt over hvilke bygninger/anlegg som kan representere denne viktige delen av historien med matproduksjon, vinproduksjon, eddiksproduksjon, veksthusdrift, konservering, baking og brygging. (foto: NB/Anders B. Wilse)

2.4 Fornminner

Grimstad er den kommunen i Aust-Agder med flest registrerte fornminner (kulturminner fra før 1537). Disse er automatisk fredet. De er fra ulike tidsepoker, og det er mange ulike typer fornminner som boplasser, bygdeborger og bautaer, men det er spesielt mange gravhauger og gravrøyser fra jernalderen (500f.Kr-1000 e.Kr).

Fylkeskommunen holder på med en gjennomgang av alle fornminnene i kommunen, og dette vil gi et godt grunnlag for å vurdere hvilke som er spesielt godt bevart, og hvilke som egner seg for gjøre mer tilgjengelig for innbyggerne. (Foto: Joråsen, Liv og lagnad i Landvik)

2.5 Veier og samferdsel

Lenge var sjøen den viktigste ferdselsåren. Rundt 1800 ble Vestlandske Hovedveg bygget, delvis i traseen til Kongevegen. Det ble bygget jernbane fra Rore til Grimstad for å frakte malm fra Froland verk. Gamle veianlegg, broer, kanaler og, ferdselsårer er viktige kulturminner som knytter Grimstad sammen med omverden. Flere av anleggene som ikke er i bruk lenger kan lett forfalle eller fjernes. (Foto: Statens Vegvesen)

2.6 Vann og vassdrag

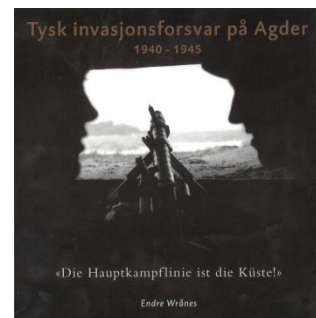

(Foto: Resvig Trælastforening, Grimstad bys museer)

Tidligere var det en rekke ulike aktiviteter langs vann og vassdrag; det var møller, dammer, fløteanlegg, sagbruk, med mer. Mye av tømmeret som ble benyttet til seilskutebygging ble delvis fraktet på vassdragene. Tidligere registreringer viser at bare i Landvik har det vært mer enn 60 sagbruk. Dette er også anlegg som ikke er i bruk lenger, og vi registrerer at mange kulturminner forsvinner fordi de ikke tas vare på.

2.7 Krigens kulturminner

I 2015 er det 75 år siden krigen kom til Norge, men det er fortsatt mange følelser og minner knyttet til verdenshistoriens mest omfattende konflikt. Det er nylig kommet en bok som beskriver okkupasjonsmaktens militære forsvar langs Agder-kysten. Grimstad har flere områder med rester av anlegg fra "Festung Norwegen", men også maskingeværstillinger langs sentrale veier mellom Grimstad, Rore, Fjære og Vikkilen. Andre typer krigsminner kan være bygninger som ble brukt av motstandsfolk, som ble okkupert av tyskerne, tyskbygde anlegg, osv Dette er et tema som Riksantikvaren har ekstra fokus på i år. (Foto: Stiftelsen Arkivet)

2.8 Uthavner

Vest- og Aust-Agder fylkeskommuner jobber med en plan for på sikt å få uthavnene inn på verdensarvlisten. Sundet mellom Hesnesøyene, Bjørøya, Homborøya og Homborsund havn/Kisteviga er blant de stedene som var sentrale uthavner for Grimstad. (foto fra Hesnessund. Fra A.T. Aanby "Skipsbyggmesterens tid")

2.9 Tema som ikke er tatt med i planen

Det er vanskelig å få med alt i en første gangs kulturminneplan, men ved en rullering kan en med fordel ta inn nye tema; kirkegårder, tekniske og industrielle kulturminner, kulturlandskap, samfunnsinstitusjoner, byer og tettsteder, ferie og fritid, parker og hager, nyere arkitektur, med mer.

3 Planarbeidet

Det tas sikte på å hovedsaklig benytte eksisterende kartlegginger og registreringer. Noe nyregistrering må en til en viss grad forvente, i tillegg til gjennomgang av kulturminnene i felt. En kulturminneplan kan

aldri bli uttømmende, og det er viktig å sette grenser for hva som skal med i planen. Det er foreslått et utvalg tema til denne første kulturminneplanen, og en ser for seg at det kan bli andre tema ved senere rulleringer av planen.

Riksantikvaren følger opp kommunene i forhold til statlige mål innen kulturminnevern. Det er ønskelig med et større fokus på utarbeidelse av kulturminneplaner i kommunene, og de har igangsatt et eget program for å bistå kommunene. Grimstad har fått kr 100 000 for å utarbeide kulturminneplan og registrere de valgt kulturminnene i den nasjonale databasen "Askeladden". I tillegg har fylkeskommunen gitt tilsagn om inntil kr 50 000 til dette planarbeidet.

3.1 Organisering

Prosjektansvarlig:	Kommunalsjef kultur og oppvekst – Bjørn Kristian Pedersen
Prosjektleder:	Enhetsleder kulturtjenesten – Karin Glomsaker
Prosjektgruppe:	Enhetsleder plan-, miljø- og landbruksenheten Heidi Sten-Halvorsen, bygartner Ove Bach, daglig leder Grimstad bys museer Anita Estensen, en representant fra Aust-Agder fylkeskommune, kulturminneseksjonen
Politisk styringsgruppe:	Kultur- og miljøutvalget
Administrativ styringsgruppe:	Rådmann, kommunalsjefene for helse og omsorgssektoren, samfunn og miljøsektoren og kultur og oppvekstsektoren
Referansegruppe:	Historielagene i Grimstad, Aust-Agder museum og arkiv, Fortidsminneforeningen, ressurspersoner

3.2 Medvirkning

Historielagene i Grimstad (Landvik historielag, Fjære historielag, Eide sognelag, Selskapet for Grimstad Bys Vel og Kystlaget Terje Vigen) har stor kunnskap om kulturminner i sine nærområder. Vi ønsker å involvere dem i arbeidet underveis.

I tillegg ser vi for oss at vi kan ha åpne møter med innbyggerne i de ulike delene av kommunen (Eide, Landvik, Fjære, Fevik og Grimstad) der de kan komme med innspill.

Grimstad adressetidende er særlig viktig for å få ut informasjon til innbyggerne.

3.3 Fremdriftsplan

- 1) Innsamling og gjennomgang av eksisterende registreringer/kartlegginger av kulturminner. Bidrag fra historielagene. Egne ansatte, med faglig bistand fra fylkeskommunen, tar en gjennomgang av ulike registreringer; Sefrak, forsvarsverk, skolehus, stedsanalysen, verdifulle kulturlandskap, kirker og kirkegårder, samferdsel, lokalhistoriske bøker om næringsliv, skipsfart, mm
- 2) Verdisetting av kulturminnene. Faglig veiledning fra fylkeskommunen
- 3) Arbeid med mål og delmål, strategier og tiltak
- 4) Prioritering av kulturminner og tiltak knyttet til bl.a. bevaring og formidling av disse i en tiltaksplan (4-årig). Faglig veiledning fra fylkeskommunen
- 5) Offentlig høring, behandling av planen

	1 kvartal 2015	2 kvartal 2015	3 kvartal 2015	4 kvartal 2015	1 kvartal 2016
Innsamling					
Verdisetting					
Mål og strategier					
Prioritering					
Høringsperiode					
Vedtak					